УДК 811.111:378

Царьова Л.В., к.пед.н., доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Кіровоградська льотна академія
Національного авіаційного університету

СПЕЦИФІКА НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ АВІАЦІЙНИХ СПЕЦІАЛІСТІВ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОМУ УСНОМУ МОВЛЕННЮ

У статті проаналізовано специфіку навчання майбутніх авіаційних спеціалістів професійно-орієнтованому мовленню, що реалізуються за допомогою таких механізмів, як антиципація, сприйняття мовного потоку, пам'ять, уява, логічне мислення. Особливого значення ми надаємо механізму осмислення почутого матеріалу, механізму слухової пам'яті та механізму прогнозування.

Ключові слова: *вербальна комунікація, сприйняття, усне мовлення, реципієнт, слухання, авіаційний спеціаліст, англійська мова.*

Постановка проблеми. Професійно-орієнтована англійська мова є важливою складовою підготовки авіаційного спеціаліста. Якість мовної підготовки регулюється вимогами ІКАО, що передбачає володіння англійською мовою на четвертому робочому рівні. Професійний рівень володіння англійською мовою передбачає уміння сприймати на слух та відповідно реагувати на отриману інформацію у процесі професійного спілкування, передавати інформацію, розуміти різні акценти та багато іншого. Тому, особлива увага приділяється вирішенню проблем, пов'язаних з процесом сприйняття професійно орієнтованого мовлення майбутніми спеціалістами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Процеси породження і сприйняття мовлення у межах лінгвістики досліджувались Бацевичем Ф. С., Грушевицькою Т. Г., Дейк Т. А., Зимнею І. О., Садохіним А. П. та іншими. Проблема навчання авіаційних спеціалістів професійно орієнтованій англійській мові розглядалась певною низкою науковців, а саме Акімовою О. В., Герасименко Л. С., Лаврухіною Т. В., Мітсутомі М., Москаленко О. І., Харченком В. П., Щербіною С. В. й багатьма іншими.

Останнім часом зростає інтерес вітчизняних та закордонних науковців до професійно-орієнтованого спілкування, зокрема такого його різновиду як усне мовлення, що виявилось одним із основних каналів інформації, як у навчальній, так і у професійній діяльності, чим зумовлюється **актуальність** даної статті.

М**етою статті** є дослідження специфіки навчання майбутніх авіаційних спеціалістів професійно-орієнтованому усному мовленню.

Виклад основного матеріалу. Світові процеси глобалізації суспільства вимагають від сучасного спеціаліста достатньо високого рівня володіння іноземною мовою. У галузі авіації англійська мова є однією з загальновживаних міжнародних мов ІКАО, що сприяє ефективному здійсненню професійного спілкування, наприклад, між пілотом та диспетчером, особливо за умов якщо англійська мова не є їхньою рідною мовою. Науковці називають її професійно орієнтованою мовою авіаційного спрямування [6, с. 2].

Авіаційна англійська мова виступає ефективним засобом спілкування у професійному середовищі. Нашу увагу привертає вербальне спілкування, як «форма соціальної взаємодії людей за допомогою мови, яка реалізується в мовленнєвій діяльності партнерів по спілкуванню» [7]. У своєму дослідженні ми зосередимось на аудіюванні, що здійснюється у специфічній комунікативній сфері авіації, якій притаманні стандартизовані форми, тобто певні комунікативні ситуації.

Одним з етапів вербального спілкування, а саме його слухання, є розуміння. На прикладі професійно-орієнтованої мови радіотелефонного спілкування ми бачимо, що

результат розуміння діалогічного усного мовлення відбивається у певних діях, командах, повідомленнях, намірах пілота, диспетчера чи інших авіаційних спеціалістів.

Ми погоджуємося з думкою українського філолога Ф. С. Бацевича щодо етапів аудіювання: розуміння поверхневого значення, це перша реакція, співвіднесення з контекстом у широкому сенсі (порівняння його з попередніми повідомленнями і прогнозування наступного шляхом висловлення намірів щодо подальших дій), розуміння глибинного значення (сутнісне розуміння повідомлення), співвіднесення з фондом професійних знань присупозицій, інтелектуально-емоційне сприйняття повідомлення, усвідомлення його змісту, концепту, а також інтенцій адресанта [1, с. 104].

Під професійно-орієнтованим аудіюванням ми маємо на увазі складну мовну діяльність з ознайомлення з професійно-важливою інформацією (оцінка, відбір, подальше застосування), пов'язаною з професійною діяльністю у сфері авіації. Аналіз досліджень з проблеми сприйняття звукових сигналів у професійному спілкуванні показав, що об'єктивні та суб'єктивні труднощі перетворюють даний процес на надскладний. До об'єктивних чинників, що ускладнюють професійне аудіювання майбутнього авіаційного спеціалістів, на думку Л. В. Бондаревої, відносяться технічні шуми, суворий ліміт часу, що відводиться на сприйняття повідомлення, раптовість отримання інформації; до суб'єктивних науковець відносить особливості вимови, інтонації, індивідуальні акценти комунікантів [2, с. 23].

В умовах професійної діяльності авіаційних спеціалістів радіо є найзручнішим, доступним і, разом з тим, складним для сприйняття джерелом інформації. У зв'язку із швидким темпом мовлення, дистанційністю, а саме відсутністю зворотного зв'язку, відсутність невербальних засобів (міміка, жести, тощо), що можуть сприяти кращому розумінню, наповненість радіоповідомлень новою, складною інформацією і наявністю радіо шумів ускладнюють аудіювання.

Є. С. Каптурова визнає дієвою умовою аудитивної діяльності іноземною мовою дотримання оптимальних параметрів (успішність, ефективність, адекватність, інтегративність) для вирішення комунікативних завдань, детермінованих практичними цілями [4, с. 93]. О. Ю. Малушко вважає запорукою ефективного сприйняття іноземної автентичної мови урахування лінгвістичних компонентів висловлення, індивідуальних особливостей комунікантів та умов спілкування [5, с. 10]. В. О. Цибанєва пов'язує сприйняння та змістове переосмислення іншомовного аудитивного повідомлення з такими механізмами, як антиципація, сприйняття мовного потоку, пам'ять, уява, логічне мислення. Тому майбутній авіаційний спеціаліст повинен бути здатний і готовий здійснювати сприйняття, розуміння та змістовне переосмислення усного іншомовного повідомлення [8, с. 46].

Ефективне професійне спілкування здійснюється за допомогою мовно-рухового механізму, механізму осмислення отриманої інформації, механізму сегментування мовного потоку, механізму пам'яті, механізму вірогідного прогнозування. Сприйняття усної інформації майбутніми авіаційними спеціалістами не можливо без участі мовно-рухового механізму. Якість розуміння повідомлення залежить від якості мовлення, першим етапом якого, на думку Л. А Чистович, є артикуляційне розпізнавання почутого повідомлення. Науковцем встановлено, що уже на початку сприймання, тільки но виникає установка на слухання, органи артикуляції знаходяться в активному стані. Чим краще засвоєний звуковий образ слова, тим менше він потребує контролю, тому вимовляння відбувається у найскладніших ситуаціях, коли сформований образ слова ще не закріплений, або коли наявні певні шуми, що не переважають сприйняттю.

Розглядаючи механізм осмислення, І. А. Зимня відмічає, що це процес становлення змістових зв'язків і відношень між елементами та одиницями іншомовновного повідомлення, під час сприйняття відбувається неперервне порівняння отриманих сигналів з тими моделями та еталонами, які зберігаються у пам'яті [3, с. 297]. Механізм осмислення тісно пов'язаний з механізмом сегментування усного мовлення. І. А. Зимня стверджує, що у процесі

прослуховування реципієнт встановлює змістовні зв'язки з частинами мовного матеріалу шляхом виділення суттєвих опорних пунктів [3, с. 299].

Механізм осмислення також невід'ємний від механізму слухової пам'яті. Від здатності утримувати у пам'яті сприймаємий відрізок мовлення залежить процес розуміння інформації, можливості її логічної переробки. Механізм прогнозування іншомовного висловлення полягає у тому, що у процесі слухання реципієнт уже під час сприйняття першого слова фрази може прогнозувати з високою ймовірністю наступне слово. Майбутні авіаційні фахівці встигають слідкувати за послідовністю подій та структурними компонентами мови, які були неодноразово сприйняті раніше.

Усі вищеозначені механізми сприйняття мовлення реалізуються комплексно. Інформація, що була успішно сприйнята та перетворилася на мовний досвід, знаходиться у довгостроковій пам'яті, легко осмислюється та прогнозується реципієнтом у нових ситуаціях.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, до специфіки навчання майбутніх авіаційних спеціалістів професійно-орієнтованому усному мовленню ми відносимо опору на такі механізми сприйняття, як антиципація, сприйняття мовного потоку, пам'ять, уява, логічне мислення. Особливого значення ми надаємо осмисленню почутого матеріалу та механізму слухової пам'яті, механізму прогнозування. Перспективи подальшого вивчення проблеми будуть спрямовані на дослідження особливостей формування уяви та логічного мислення авіаційних спеціалістів під час сприйняття радіотелефонних повідомлень, оскільки це впливає на безпеку пасажирів, перевезення вантажів, та має значний вплив на роботу авіаційних фахівці в усьому світі.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. С Основи комунікативної лінгвістики : монографія / Ф. С. Бацевич. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.

2. Бондарева Л. В. Обучение курсантов авиационных вузов пониманию на слух радиотелефонной фразеологии: дис. … канд. пед. наук: 13.00.02 / Бондарева Лилия Васильевна; Пятигор. гос. лингвист. ун-т. – Пятигорск, 2007. – 153 с.

3. Зимняя И. А. Лингвопсихология речевой деятельности : монография / И. А. Зимняя. – М. : Моск. психол.-соц. ин-т; Воронеж: НПО "МОДЭК", 2001. – 432 с.

4. Каптурова Е. С. Педагогические условия формирования иноязычной аудитивной компетенции будущих лингвистов в вузе: дис. … канд. пед. наук: 13.00.02 / Каптурова Евгения Сергеевна; Орлов. гос. ун-т. – Орел, 2013. – 240 с.

5. Малушко Е. Ю. Методика формирования иноязычной профильной аудитивной компетенции магистрантов лингвистики (на основе инфокоммуникационной технологии подкастов, английский язык): автореф. дис. … канд. пед. наук: 13.00.02 / Малушко Елена Юрьевна; Пятигор. гос. лингвист. ун-т. – Волгоград, 2013. – 25 с.

6. Рекомендации по программам обучения авиационному английскому языку: Циркуляр ИКАО 323-AN/185. – Канада, Монреаль: ИКАО, 2010. – 80 с.

7. Словник термінів міжкультурної комунікації : 705 термінів [Електронний ресурс] / Флорій Сергійович Бацевич. – Київ : Довіра, 2007 . – 205 с. – Режим доступу до матеріалів: http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/slovnyk

8. Цыбанёва В.А. Модульное обучение иноязычной аудитивной компетенции студентов-лингвистов: дис. … канд. пед. наук: 13.00.02 / Цыбанева Валентина Александровна; Волгогр. гос. пед. ун-т. – Пятигорск, 2009. – 185 с.

Reference

1. Batsevych, F. S. (2004). Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky [The Bases of Communicative Linguistics] (5th ed.). Kyiv: "Akademiia", 344 p. [in Ukrainian].

2. Bondareva, L. V. (2007). Obuchenye kursantov avyatsyonnykh vuzov ponymanyiu na slukh radyotelefonnoi frazeolohyy Diss., cand. ped. sci. [Phraseology Listening Comprehension Training of Aviation Universities Cadets. Cand. of sci. diss.]. Piatyhorsk, 153 p. [in Russian].

3. Zymniaia, Y. A. (2001). Lynhvopsykholohyia rechevoi deiatelnosty [Linguopsycology of Speaking]. Moscow: NPO «MODEK», 432 p. [in Russian].

4. Kapturova, E. S. (2013). Pedahohycheskye uslovyia formyrovanyia inoyazychnoi auditivnoi kompetentsii budushchikh linhvistov v vuze Diss., cand. ped. sci. [Pedagogical Conditions of Foreign Language Competence Formation of Future Linguists Cand. of ped. sci. diss.]. Orel, 240 p. [in Russian].

5. Malushko, E. Iu. (2013). Metodyka formyrovanyia inoyazychnoi profylnoi audytyvnoi kompetentsyy mahystrantov lynhvystyky (na osnove ynfokommunykatsyonnoi tekhnolohyy podkastov, anhlyiskyi yazyk) Autref., cand. ped. sci [Methodology of forming of foreign profile аудитивной competense of магистрантов of linguistics (on the basis of of инфокоммуникационной technology of podcast, English) Cand. of ped. sci. Autoref.]. Volhohrad,. 25 p. [in Russian].

6. Cir 323, Guidelines for Aviation English Training Programmes Order Number: CIR323. (2010) Canada, Montreal: ICAO, 80 p.

7. Slovnyk terminiv mizhkulturnoi komunikatsii: 705 terminiv [Dictionary of terms of cross-cultural communication: 750 terms] (.Ed. Batsevych F. S.) (2007). Kyiv: Dovira, 205 p. http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/slovnyk [in Ukrainian].

8. Tsybaneva, V. A. (2009). Modulnoe obuchenye inoyazychnoi auditivnoi kompetentsii studentov-linhvistov Diss., cand. ped. Sci. [Module educating of foreign listening competense of students-linguists Diss., cand. ped. Sci.]. Piatyhorsk, 185 p. [in Russian].

Tsarova L.V., PH.D., Associate Professor, Assistant Professor of Foreign Languages Department, Kirovohrad Flight Academy of the National Aviation University.

The issues connected with the process of perception of professionally oriented communication of aviation specialists.

Abstract

The object of the study is the professionally oriented English. The background of the article is determined by the fact that an appropriate level of Aviation English will be a guarantee of reliability of the specialists of aircraft and air ways service.

The main aim of the article is to outline the problems, connected with the process of perception of professionally oriented communication by future aviation specialists.

The subject of the study is professionally oriented verbal communication in Aviation English, which proficiency is defined as ICAO Operational Level 4. An experienced aviation specialist should be able to give orders, make requests and offer to act, give advice, ask for permission, give undertakings, provide information about the past, present and future; describe intentions, discuss necessity, capacity, feasibility and possibility, manage pilot-controller dialogues, manage air traffic sequences, acknowledge, confirm, correct, read back, assess, describe states and ongoing processes, resolve conflicts, paraphrase and clear ambiguity. Language is designed to ensure unambiguous pilot-controller communication; that is predominantly oral and most often with no visual contact. The question of communication may not only impact the safety of the travelling public and individual careers, but also potentially have considerable economic repercussions on all individuals involved in the aviation industry.

Attention is drawn primarily to the Aviation English as an effective means of verbal communication, and a form of social interaction of communicative partners. In direct communication it is speaking and listening. In our research work we focus on listening that is in the specific communicative sphere of aviation with its standard forms, certain communicative situations.

The article deals with the sequence of perception (listening), which is executed through anticipation mechanism, perception of the language flow, memory, logical thinking. Special attention is paid to the mechanism of comprehension, mechanism of listening memory and mechanism of prediction.

The prospects of further research will be directed to study the imagination and logical thinking of future aviation specialists, as it has a great impact on the passengers' safety, cargo transportation, etc..

Key words: verbal communication, perception, oral communication, recipient, listening, aviation specialists, English.

Стаття надійшла до редакції: 19.08.2017 р.